

Szügyi Éva

· Pécsi Tudományegyetem, Közgazdaságtudományi Kar,
· Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, Pécs
· eva.szugyi12@gmail.com

SZERBIA RÉGIÓI AZ EURÓPAI UNIÓS CSATLAKOZÁS TÜKRÉBEN

Regions of Serbia in View of EU Accession

Regioni Srbije u svetlu pristupanja Evropskoj uniji

Szerbia esetében az európai integrációs folyamat kezdetének a 2000-ben bekövetkezett politikai változásokat tekinthetjük. Az ország regionális fejlődését és decentralizációját az unióhoz való csatlakozás határozza meg. Ennek megfelelően formálja Szerbia gazdasági, társadalmi és jogrendszerét. Kialakította a NUTS régióit, a regionális fejlesztés intézményi infrastruktúráját, és meghozta a regionális fejlesztés dokumentumait.

A regionális politika és a decentralizáció megvalósulásának számos akadálya van: az állandóan változó hatalmakkal a regionális politika folyton más minisztérium hatáskörébe kerül, ami ellehetetleníti a célok hosszú távú megvalósítását, az aktuális politikai hatalom változó viszonyulása a decentralizációhoz, a centralizmus időről időre megtalálja a támogató tömeget, így a szerb regionális politika és területirányítás a területi integritást szem előtt tartva a régióknak marginális szerepet szán, rosszak a makrogazdasági mutatók, alacsonyok a külföldi tőkebefektetések. Ugyanakkor, bár Szerbia évek óta jogosult bizonyos európai uniós támogatásokra, azok felhasználása régióként nagyon eltérő.

A kétezres évek óta az egyébként is nagy regionális fejlettségbeli eltérések tovább nőttek. A déli régiók fejlettség tekintetében leszakadóban vannak, negatív demográfiai folyamatok jellemzik őket. A köztudatba fejlett régióként beépült Vajdaságban szintén egyre több a fejletlen község, míg Belgrád régióban koncentrálnak a tőke és a foglalkoztatottság, továbbá ez a régió adja a társadalmi termék csaknem felét.

Kulcsszavak: Szerbia, regionális fejlődés, decentralizáció, NUTS-régiók, regionális különbségek, európai uniós fejlesztési eszközök

1. BEVEZETŐ

Szerbiában a regionális fejlesztésnek a két világháború közötti időszakra visszanyúló hagyományai vannak, így a régió, a regionalizmus, a decentralizáció nem ismeretlen fogalmak az országban. Az eddigi fejlesztéseknek azonban számos hiányossága volt, és a várt eredmény – a fejletlen régiók felzárkóztatása – elmaradt. Az egyes régiók közötti fejlettségbeli eltérések továbbra is kiéle-

zettek, az európai uniós csatlakozásra váró országok közül Szerbiában a legnagyobbak: régiók szintjén 1 : 7-hez, önkormányzatok szintjén pedig 1 : 15-höz. Ezenfelül Szerbia örökölte az előző államok szerkezeti problémáit, az országot a negatív demográfiai folyamatok jellemzik, sok a fejletlen, leszakadóban lévő község, melyekben tartósak a szociális problémák. A decentralizációs és regionalizációs folyamatok alakulását hátráltatta az elhúzódó belpolitikai válság, a gazdasági recesszió és a késői társadalmi szerkezetváltás.

A balkáni háborúk után stabilizálódni kezdett a helyzet, és eljött annak az ideje, hogy az újonnan létrejött államok újra párbeszédet folytassanak egymással, és megkezdjék az együttműködést. A nyugat-balkáni országok közös célja immár két évtizede, hogy részeseivé váljanak az eurointegrációs csatlakozási folyamatoknak. Erre eltérő esélyük van, figyelembe véve, hogy fejletlen piacgazdaságokról van szó, nyitott etnikai, szociális és területi kérdésekkel. Kétségek merülhetnek fel a regionalizáció és a decentralizáció sikeres megvalósulásával kapcsolatban, csakúgy, mint az Európai Unióhoz való csatlakozás lehetőségével kapcsolatban is.

A nyugat-balkáni országok és az Európai Unió kapcsolatát tekintve elfogadott az a nézet, hogy a Balkánon csak az európai struktúrába történő integrálódás képes biztosítani a hosszú távú stabilitást (KEMENSZKY 2008). A jövőbeni EU-tagság lehetősége, a nyugat-balkáni államok belső jogrendszerének harmonizációja az Európai Unió jogrendszerével olyan pozitív gazdasági és jogi reformfolyamatokat indíthat el ezen államokban, amelyek biztosítják a belső stabilitást (GASMI 2007). Vagyis az uniós tagság és a régió stabilizációja egymást feltételezi és erősíti. Az Európai Unió bővítési politikája a stabilitás megteremtése után az „államépítés” ösztönzésére, a megfelelő intézményrendszer kiépítésére és a regionális együttműködésre irányult (LOPANDIĆ 2010).

Szerbiának át kellett gondolnia és újra kellett szerveznie társadalmi, gazdasági, jogi és egyéb struktúráit európai uniós csatlakozási törekvéseinek hatására. Ezzel összhangban a kétezres évek közepétől megkezdte jogrendszerének harmonizációját, kialakította NUTS-rendszerét, meghozta a regionális fejlesztés legfontosabb dokumentumait, és kialakította a regionális fejlesztés intézményi infrastruktúráját.

2. A NUTS-RENDSZER

Az EU-hoz való csatlakozás előfeltétele a NUTS-rendszer alkalmazása. A NUTS (Nomenclature d'unités territoriales statistiques – Nomenclature of Territorial Units for Statistics) alapelve, hogy figyelembe veszi a szervezeti területi elrendezést, általános földrajzi egységet jelent, és a felosztás hierarchikus. A Statisztikai Területi Egységek Nómenklatúráját az Európai Unió Statisztikai

Hivatala, az Eurostat alkotta meg annak érdekében, hogy az unió tagállamai területi egységeinek társadalmi-gazdasági adatai összehasonlíthatók legyenek egymással. Statisztikai céllal hozták létre még a hetvenes években, szerepe 1988-tól vált jelentőssé a közös regionális politika szabályozásával. A nómenklatúra ötfokozatú, ami azt jelenti, hogy az országok nagyságukkal összhangban öt területi szintet alakítanak ki és határolnak le. A NUTS 1 a makrorégió, amely NUTS 2 régiókból áll, ezeken belül NUTS 3 szinten körzetek vannak, végül a legalacsonyabb, a LAU 1 és LAU 2 szinten a községek és a települések találhatók. Vagyis a rendszer hierarchikusan határozza meg a területbeosztást, a NUTS-egységek átfedésmentesen határolják le az állam egész területét. Az Európa Tanács 2003-ban meghozta a NUTS-rendeletet, amellyel meghatározták a rendszer jogi kereteit, és ezáltal a későbbiekben csatlakozó államok számára szűkültek a lehetőségek. A szabályozás ugyanakkor a már régebben betagosodott államok területbeosztását elfogadta. A rendelet kétféle követelményt támaszt: meghatározza a NUTS 1, NUTS 2 és NUTS 3 egységek átlagos népességhatárait (1. táblázat), illetve rögzíti, mely közigazgatási egységekből kell felépülniük a NUTS-egységeknek.

1. táblázat. A NUTS-régiók kialakításánál alapvető kritérium a lakosok száma

Szint	Legalacsonyabb lakosságszám	Legmagasabb lakosságszám
NUTS 1	3 000 000	7 000 000
NUTS 2	800 000	3 000 000
NUTS 3	150 000	800 000

Forrás: Uredba o nomenklaturi statističkih teritorijalnih jedinica. Sl. Gl. RS br. 109/2009 i 46/2010

A NUTS-rendszerben a legfontosabb szerepe a NUTS 2 régióknak van, ugyanis a közös regionális politika első célkitűzéséhez tartozó pénzügyi támogatások célterülete ez a szint. A támogatások célja, hogy a társadalmi, gazdasági, infrastrukturális szempontból elmaradott területeket felzárkóztassa. Az egyes térségek fejlettségét az egy főre jutó GDP-vel mérik.

A NUTS-egységeket közigazgatási egységek alkotják. Nem feltétlenül kell minden szintnek közigazgatási egységként működni, ellenben, ha egy területi szint nem közigazgatási egység, akkor azt alacsonyabb szintű közigazgatási egységek összevonásával lehet csak létrehozni.

Tehát a NUTS-régiókat azzal a céllal hozták létre, hogy az Európai Unióban belül a régiók adatai összehasonlíthatóak legyenek, azonban nem csupán statisztikai szempontból előnyös a rendszer, mivel segíti a közös regionális politika szabályozását is, figyelembe véve azt, hogy az egyes támogatások célterületeiként különböző területi szintek határozhatók meg.

Szerbia statisztikai (NUTS) rendszerének kialakítása az uniós csatlakozás nyomására történt meg. Szerbia Regionális Fejlesztési Törvényének értelmében 2009-ben hét NUTS 2-es régiót határoztak meg, majd a 2010-es törvénymódosítással, hosszas vita után, a számukat ötre csökkentették.

Szerbiát két NUTS 1 régió alkotja:

1. Észak-Szerbia
2. Dél-Szerbia

A NUTS 2-es területi egységet a következő régiók jelentik:

1. Belgrád régió
2. Vajdaság régió
3. Šumadija és Nyugat-Szerbia régió
4. Dél- és Kelet-Szerbia régió
5. Koszovó és Metóhia régió

A NUTS 2-es szint a regionális fejlesztéspolitika, a területtervezés és a megvalósítás feladatköréért felel. A törvény értelmében a régiók statisztikai funkcionális területi egységek, amelyet a területükön elhelyezkedő helyi önkormányzati egységek alkotnak.¹

A létrehozott régiók (NUTS 2 szint) egy vagy több térséget/körzetet (NUTS 3 szint) foglalnak magukba, melyekből Szerbiában 30 található. A körzetek/térségek (NUTS 3-as szint) funkcionális területi egységek, a tervezés és regionális fejlesztéspolitika végrehajtásának hordozói (TRIPKOVIĆ 2009). A körzetek lakosságának száma 150 000 és 800 000 fő közt változhat. Nem rendelkeznek sem fővárossal, sem jogi szubjektivitással.

A körzeteket a községek (opština) alkotják (LAU 1 szint). A községek több települést (LAU 2 szint) összefogó, legalacsonyabb szintű közigazgatási egységek. Egy nagyobb lakosságszámú, központi szerepkört betöltő település és a körülötte fekvő kisebb települések alkotják. Egyenlő az önkormányzattal.

3. SZERBIA REGIONÁLIS POLITIKÁJA

Szerbiában a regionális politika terén történt változások a kétezres évek közepén kezdődtek az ország európai uniós csatlakozási törekvéseinek szorításában. Ekkor alkották meg és fogadták el a regionális fejlesztés legfontosabb dokumentumait.

¹ 4. szakasz. Zakon RR, 2009

A regionális fejlesztés dokumentumai:

- Nemzeti regionális fejlesztési terv
- Regionális Fejlesztési Stratégia 2007–2012
- Régiófejlesztések finanszírozási programjai
- Egyéb stratégiai dokumentumok (akciótervek, lokális stratégiák).

A regionális fejlesztés dokumentumai határozzák meg hosszú távon a fejlesztési irányokat. A fejlesztéspolitikai komoly hiányossága, hogy bár a legjelentősebb stratégiai dokumentumok még 2008-ban elfogadásra kerültek, számos lokális stratégia még a mai napig sem látott napvilágot. Ezenkívül a Regionális Fejlesztési Stratégia, mely a 2007–2012-es időszakra lett elfogadva, már régen lejárt, viszont a megvalósítását nem ellenőrizték s nem hosszabbították meg a dokumentumot.

A törvényi háttérrel elsősorban a Regionális Fejlesztési Törvény határozza meg. A törvényalkotási folyamatba már 2008-ban bekerült, azonban a centralista beállítottságú kormány és az akkoriban felelős minisztérium halogatták az elfogadását. Végül az Európai Unió szorításában kénytelenek voltak elfogadni a törvényt. Miután hatályossá vált, heves vita alakult ki körülötte. Majd 2010-ben módosították, és azóta a módosított törvény hatályos. A törvényben meghatározott területi felosztást a Területi Statisztikai Egységek Nomenklatúráját meghatározó Kormányrendelet által erősítették meg. Mivel az említett vita éppen a NUTS-felosztás körül alakult ki, ezért a törvénymódosítással a Kormányrendeletet is módosították.

Ezekon kívül nagyjából 31 törvénytől alacsonyabb rendű jogi aktus (rendeletek, határozatok, szabályzatok, ügyrendek, végzések) határozza meg külön az egyes szegmensek fejlesztéspolitikáját, a regionális intézményrendszer hálózatának kiépítését, egyéb nomenklatúrát, amely közvetlenül támogatja a decentralizációt, a kohéziót és a regionális politika eszközeinek és mechanizmusainak szabályozását.

A regionális politika megvalósításához kiépítették a regionális fejlesztés intézményi infrastruktúráját, ami hierarchikus felépítésű. Tanácsadói, végrehajtói és a regionális politika megvalósulását segítő egyéb feladatokat látnak el az intézmények három szinten: köztársasági, regionális és lokális szinten.

A regionális fejlesztés intézményrendszerét a következő intézmények alkotják:

- Nemzeti Regionális Fejlesztési Tanács
- Regionális Fejlesztési Tanácsok
- Gazdasági Minisztérium
- Nemzeti Regionális Fejlesztési Ügynökség
- Regionális Fejlesztési Ügynökségek

- Cégnyilvántartási ügynökség²
- Regionális Fejlesztés Egyéb hordozói (Szerbia Kormánya, Vajdaság Autonóm Tartomány, Belgrád Város, Szerbia Fejlesztési Alapja, helyi aktorok, gazdasági szubjektumok, önkormányzatok).

Az intézményi infrastruktúra kialakítása még folyamatban van, a regionális fejlesztési ügynökségek ugyanis még nincsenek hiánytalanul megalakítva. A regionális fejlesztési ügynökségeket a Nemzeti Regionális Fejlesztési Ügynökség akkreditálja. A kiegyenlített regionális fejlesztés megvalósítása érdekében NUTS 2-es régióként a törvény által meg van határozva a minimális számú regionális fejlesztési ügynökség. Ennél több tehát lehet NUTS 2 régióként, kevesebb azonban nem. Jelenleg 14 regionális fejlesztési ügynökség alakult meg országszerte, de ezek működése még a kezdeti fázisban van, és sok önkormányzat nem tartozik egyik regionális fejlesztési ügynökséghez sem. Ennek jelentősége leginkább az IPA keretében a tagjelölt státusú Szerbia számára elérhető támogatások fogadásában nyilvánul meg, illetve annak nehézségeiben. Az IPA-források pályázása, menedzselése és fogadása ugyanis a regionális fejlesztési tanácsokon, illetve azok munkaszervezetén keresztül, a regionális fejlesztési ügynökségek által kellene, hogy lebonyolódjanak. Így, amíg ezek megalakulása nem zárult le, s tagjaik száma és kiléte nem végleges, a fejlesztésre szánt eszközök nem kizárólag rajtuk keresztül jutnak el a célterületekre. Ez nehezíti a fejlesztések megvalósulását, amelyek egyelőre kimerülnek a humán erőforrás fejlesztésében és a kis- és középvállalkozások fejlesztésében, de ezek is a központból direkt módon kerülnek ki a régiók, illetve az önkormányzatok fejlettségi szintje alapján.

A régiók fejlettségi szintjük szerint két alapkategóriába sorolhatók:

- fejlett régiók – az egy főre jutó bruttó hazai termék a köztársasági átlag felett alakul a régióban
- fejletlen régiók – az adott régióban az egy főre jutó bruttó hazai termék a köztársasági átlag alatt alakul.

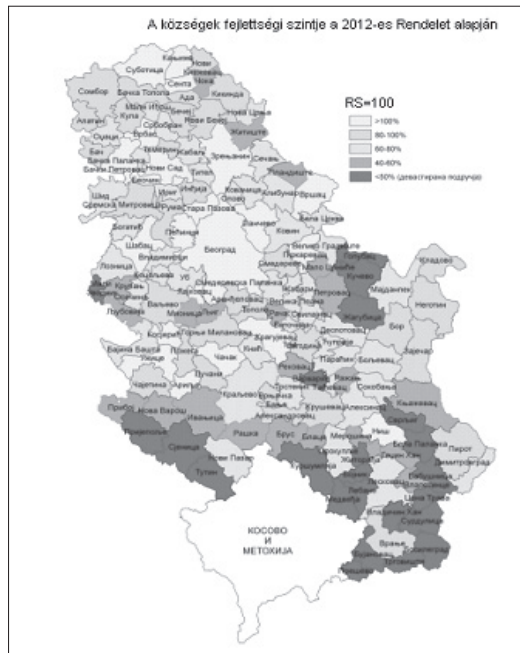
Az önkormányzatok fejlettségük szerint a következő csoportokba sorolhatók:

1. csoport – a köztársasági átlagot meghaladó fejlettségi szinttel rendelkező önkormányzatok
2. csoport – a köztársasági átlag 80–100 százalékát elérő fejlettségi szintű önkormányzatok

² 2012-ben a cégnyilvántartási ügynökség hatásköre jelentősen bővült.

3. csoport – a köztársasági átlag 60–80 százalékát elérő fejlettségi szintű önkormányzatok
4. csoport – a köztársasági átlag 60 százaléka alatti fejlettségi szintű önkormányzatok
5. csoport – leszakadóban lévő önkormányzatok, melyek fejlettségi szintje nem éri el az országos átlag 50 százalékát.

1. ábra: A községek fejlettségi szintje a 2012-es Rendelet alapján

Forrás: Izveštaj o razvoju Srbije 2012.

A fenti ábra jól mutatja, hogy leszakadóban lévő önkormányzatok (pirossal jelölve) főként a déli, délkeleti, határ menti területeken találhatók, de már Vajdaságban is megjelennek a román határ mentén. Az ábrán kirajzolódik az észak–déli irányú fejlettségi lejtő is, amit annak ellenére sem sikerült csökkenteni, hogy különböző eszközökkel már az első világháborút követő időszakban is igyekeztek mérsékelni. Az ábrán Koszovó és Metóhia fehérrel van jelölve, mivel erről a területről nem rendelkezünk aktuális statisztikai adatokkal. Tulajdonképpen már az 1991-es lakossági összeírásakor sem sikerült minden községben összegyűjteni a kívánt adatokat. Koszovó helyzete Szerbián belül, illetve Koszovó és Szerbia helyzete igen sajátos. Egyrészt Koszovó autonóm tar-

tomány volta miatt, másrészt a tartomány egyoldalú függetlenségi kikiáltása miatt. Ugyanakkor Szerbia területi felosztásában Koszovó NUTS 2 régióként is szerepel, mint fejlesztendő terület. Reális módon azonban az idevonatkozó fejlesztési stratégiák a szerbek által lakott tömbterületekre korlátozódnak. A kettős helyzetet tovább bonyolítja, hogy Szerbiára e kérdésben egyrészt az Európai Unió van kihatással, amely csatlakozási feltételként tüzte ki Szerbia Koszovóval való viszonyának rendezését, másrészt nem feledkezhetünk meg Szerbia orosz befolyásoltságáról sem.

4. REGIONÁLIS KÜLÖNBSÉGEK SZERBIÁBAN

Szerbia népességének fogyása megegyezik az Európára jellemző tendenciával. A természetes szaporulat csökkenése gyakorlatilag egész Szerbia területére jellemző. Ez a tendencia a lakosság elöregedéséhez vezet. A központi probléma egyrészt a „fehér halál”, vagyis, hogy az élveszületések száma kisebb, mint az elhalálozásoké, ezáltal a lakosság képtelen reprodukálódni, másrészt pedig a migráció okozta népességcsökkenés okoz problémát. 2013-ban a természetes szaporulat $-4,8\%$ volt. Az átlagéletkor 42,4 év³, ami egyike a legmagasabbaknak, nem csupán európai, de világviszonylatban is. Régiós szinten vizsgálva a kérdést, megállapítható, hogy legnagyobb mértékben Dél- és Kelet-Szerbiát sújtja a népességcsökkenés problematikája, ahol a lakosság 27 százaléka 60 év feletti. A népsűrűség országos átlaga 92,6 fő négyzetkilométerenként. Regionális bontásban a népsűrűség hatalmas eltéréseket mutat: Belgrád régió a maga 515 fős négyzetkilométerenkénti népsűrűségével több mint ötször nagyobb a többi régiónál, különösen Dél- és Kelet-Szerbia régiónál, melynek népsűrűsége mindössze 63 lakos négyzetkilométerenként (2. táblázat).

2. táblázat. Általános adatok

Régió	Terület (km ²)	Mezőgazdasági terület (%)	Települések száma	Népesség	
				Összesen	fő/km ²
Belgrád	3 226	67,2	157	1 647 490	515
Vajdaság	21 603	82,5	467	1 945 780	90
Šumadija és Nyugat-Szerbia	26 495	60,1	2 112	2 024 316	76
Dél- és Kelet-Szerbia	26 246	57,6	1 973	1 641 167	63

Forrás: Saját szerkesztés Szerbia Statisztikai Hivatala adatai alapján

³ Statisztikai Évkönyv, 2013

Szerbia depopulációs tendenciáját leginkább a migrációs komponens határozza meg, mivel a menekültek és betelepültek száma erősen befolyásolja azt. A 2011-es lakossági összeírás alapján Szerbia lakosságának 55 százaléka autochton. Szerbia Statisztikai Hivatalának definíciója szerint ez a lakosságnak azon részét jelenti, akik születésüktől ugyanazon a helyen laknak. Az autochton lakosság legnagyobb részben (59 százalék) a déli régiókban él. Országos szinten a betelepült lakosság struktúrájában a legtöbben más körzetből érkeztek (38 százalék). Ez azért jelentős, mert régiók közti migrációra utalhat. Ezt követi az egyazon község más településéből betelepültek száma (22 százalék), majd a volt jugoszláv tagállamokból érkezők (21 százalék). Belgrád régióban a betelepült lakosság száma meghaladja az autochton lakosság számát (1. táblázat), míg Vajdaság régióban legnagyobb a számuk (891 856 fő). A régiót emiatt érdemes kicsit mélyrehatóbban megvizsgálni e tekintetben.

Vajdaság autochton lakossága tehát 54 százalék, 46 százalék pedig betelepült. Az össz betelepültek 63 százaléka az országhatárokon belülről érkezett, legnagyobb részben (30 százalék) más körzetből, ami utalhat más régióra is. A külföldről betelepültek arányában a volt jugoszláv tagállamokból érkezők vannak túlsúlyban (34 százalék). A volt jugoszláv tagállamokból betelepültek egyébként legnagyobb számban a Vajdaságba települtek be. Az alábbi táblázat (3. táblázat) nem mutatja ki hányan vándoroltak el a térségből, viszont a bemutatott arányszámok így is komoly lakosságcserét feltételeznek, ha figyelembe vesszük azt, hogy hányan hagyták el végleg a tartományt az elmúlt évtizedek migrációs hullámaival, ami az utóbbi évtizedekben döntően megváltoztatta Vajdaság régió lakosságának etnikai összetételét.

A betelepült lakosság száma a déli régiókban valamivel alacsonyabb az országos átlaghoz viszonyítva, ami azt mutatja, hogy ebből a régióból inkább ki-felé áramlik a lakosság.

3. táblázat. A lakosság migrációja a 2011-es lakossági összeírás adatai alapján %-ban

Szerbia Köztársaság					
	Összesen	Észak-Szerbia		Dél-Szerbia	
		Belgrád régió	Vajdaság régió	Šumadija és Nyugat-Szerbia régió	Dél- és Kelet-Szerbia régió
Összesen	100	100	100	100	100
Születésétől ugyanazon a helyen lakik	55	48	54	59	59

Betelepült összesen	45	52	46	41	41
Szerbiából	76	68	63	87	91
Más településről	22	5	17	35	32
Más községből	17	12	16	19	21
Más körzetből	38	51	30	33	38
Külföldről	24	32	37	13	9
Volt jugoszláv tagállamból	21	29	34	11	7
Más országból	3	3	3	2	7
Ismeretlen	0	0	0	0	0

Forrás: Saját szerkesztés a Statisztikai Évkönyv 2014 adatai alapján

Szerbia területe túlnyomórészt rurális, illetve hegyvidéki. Ezekről a területekről jellemzően a nagyobb városokba költözik a lakosság, ezért a rurális és hegyvidéki területek fokozatosan elnéptelenednek, lakosságuk elöregszik, a munkaképes lakosság száma egyre csökken, aminek következtében növekszik a gazdasági függőség mutatója, mivel az aktív lakosság száma lassabban növekszik, mint az eltartottak száma. Várhatóan a közeljövőben mindez komoly szociális és gazdasági problémákhoz fog vezetni. A vidéki, főként pedig a hegyvidéki népek lassan elszigetelődnek. Az elnéptelenedés nem csupán a hegyvidékre jellemző, a rurális térség legnagyobb problémája szintén a vidéki lakosság migrációjával hozható összefüggésbe, de a népességvesztés a dombvidéket és az alföldet is sújtja.

A lakosság iskolázottsága hatással van a migrációs mozgásra, de a régiók fejlettségi szintje is mérhető általa. A 2011-es lakossági összeírás alkalmával megállapították, hogy Szerbia lakosságának 1,96 százaléka írástudatlan. Észak- és Dél-Szerbia régiói között az iskolázottság tekintetében is nagy különbségek tapasztalhatók (4. táblázat). Az ország 15 évnél idősebb lakosságának 2,67 százaléka nem rendelkezik semmilyen iskolai végzettséggel, Belgrád régióban ez az arány mindössze 1,17, Vajdaságban 2,32, míg a déli régiókban 3,5 százalék körül mozog. A lakosság legnagyobb része középiskolai végzettségű. Egyetemi diplomával a 15 évnél idősebb lakosság 10,6 százaléka rendelkezik. A legtöbb diplomás Belgrád régióban él, ami annak is betudható, hogy Belgrádban számos államilag elismert és magánegyetem is működik, melyek jól felszereltek, és színvonalas oktatást nyújtanak. A körzetek különösen nagy eltérést mutatnak regionális fejlettség tekintetében az egyetemi központok meglétének függvényében. A lakosság iskolázottsági szintje releváns szerkezeti mutató, meghatározható általa az ország várható fejlődési potenciálja.

4. táblázat. A 15 évnél idősebb lakosság iskolai végzettség szerint (2013)

Szerbia Köztársaság					
	Összesen	Észak-Szerbia		Dél-Szerbia	
		Belgrád régió	Vajdaság régió	Šumadija és Nyugat-Szerbia régió	Dél- és Kelet-Szerbia régió
Összesen	6 161 584	1 426 710	1 654 339	1 733 212	1 347 323
Iskolai végzettség nélkül	164 884	16 751	38 475	58 835	50 823
Nem befejezett általános iskola	677 499	58 259	176 738	240 810	201 692
Általános iskola	1 279 116	198 842	359 761	406 000	314 513
Középiskola	3 015 092	749 079	842 142	818 188	605 683
Főiskola	348 335	117 137	81 030	81 728	68 440
Egyetem, akadémia	652 234	279 642	151 844	121 276	99 472
Ismeretlen	24 424	7 000	4 349	6 375	6 700

Forrás: Saját szerkesztés a Statisztikai Évkönyv 2014 alapján

A korábbi évekhez viszonyítva az aktív lakosság minden régióban növekedett, míg a foglalkoztatottság nagyjából stagnál, a munkanélküliség viszont növekszik (5. táblázat). A gazdaságilag inaktív lakosság minden régióban meghaladja az aktív lakosság számát. A gazdasági és társadalmi fejlődés egyik indikátora a lakosság gazdasági összetétele. A gazdasági függőség koefficiense az eltartott és a személyes jövedelemmel rendelkező lakosság viszonyát mutatja az aktív lakossághoz viszonyítva.

5. táblázat. A lakosság aktivitás szerinti megoszlása (2013)

Szerbia Köztársaság					
	Összesen	Észak-Szerbia		Dél-Szerbia	
		Belgrád régió	Vajdaság régió	Šumadija és Nyugat-Szerbia régió	Dél- és Kelet-Szerbia régió
Összesen	7 144 383	1 664 204	1 922 004	2 018 239	1 539 935
15 évnél idősebb lakosság	6 123 967	1 428 483	1 645 544	1 722 295	1 327 644

15 évnél fiatalabb lakosság	1 020 416	235 721	276 460	295 944	212 291
Aktív lakosság	2 966 838	666 565	786 290	861 051	652 932
Munkaviszonyban van	2 310 718	547 729	597 963	669 343	495 683
Földművelésben dolgozik	491 952	20 064	108 824	232 768	130 296
Munkanélküli	656 120	118 836	188 327	191 708	157 250
Inaktív	3 157 129	761 919	859 254	861 244	674 712
Aktivitási ráta	61,6	62,0	60,3	61,8	62,7
Foglalkoztatottsági ráta	47,5	50,8	45,7	47,1	46,8
Munkanélküliségi ráta	23,0	18,1	24,3	23,8	25,3
Inaktivitási ráta	38,4	38,0	39,7	38,2	37,3

Forrás: Saját szerkesztés a Statisztikai Évkönyv 2014 alapján

A munkanélküliségre kihatással van a betelepült lakosság, függetlenül attól, hogy a kilencvenes évek után érkeztek-e jelenlegi lakóhelyükre, vagy az elmúlt években. A munkanélküliség magasabb azokon a területeken, ahol magasabb a betelepült lakosság száma. Az össz lakosság több mint 19 százaléka munkanélküli Szerbiában (6. táblázat), a munkanélküliség legalacsonyabb Belgrád régióban, a legmagasabb, Dél- és Kelet-Szerbia régióban, ahol leépült az egykor virágzó gazdaság. A magas munkanélküliség fő okai Szerbiában a tartósan munkanélküliek magas részaránya, a fiatalok és szakképzetlenek magas száma és a nagyszámú munka nélküli nő (ĐURĐEV 2009). A nők körében magasabb a munkanélküliségi ráta, ugyanakkor alacsonyabb a foglalkoztatottsági részarányuk férfi társaikénál. A 25–45 éves korcsoportba tartozó nők körében határozottan magasabb a munkanélküliség, mint a férfiak esetében. A munkanélküliek iskolai végzettségében alacsonyabb eltéréseket figyelhetünk meg nemek szerint.

6. táblázat. A munkanélküliség alakulása régióként 2013-ban

Régió	Népesség	Munkanélküliek	%
Szerbia	7 164 132	656 121	9,16
Észak-Szerbia	3 581 647	307 163	8,58
Belgrád	1 669 552	118 836	7,12
Vajdaság	1 912 095	188 327	9,85
Dél-Szerbia	3 582 485	348 958	9,74
Šumadija és Nyugat-Szerbia	2 003 118	191 708	9,57
Dél- és Kelet-Szerbia	1 579 367	157 250	9,96

Forrás: Saját szerkesztés a Statisztikai Évkönyv 2014 alapján

Belgrád és a Vajdaság régiók valósítják meg együttesen a GDP 2/3-át Szerbiában.

- a gazdaság Belgrádban, illetve Dél-Bácskában koncentrálódik,
- a bruttó hozzáadott érték 63%-a,
- a jövedelem 70%-a valósul meg itt,
- a vállalatok 53%-a található ezekben a térségekben,
- az össz foglalkoztatottak 53%-a itt található.

A különbségek extrém példája a GDP megvalósítása terén Belgrád a maga 40%-ával, szemben Dél- és Kelet-Szerbia régió 14,5%-ával.

7. táblázat. A GDP alakulása régióként

Régió	GDP összesen		
	2011	2012	2013
Szerbia	100,0	100,0	100,0
Észak-Szerbia			
Belgrád	39,9	39,7	39,9
Vajdaság	25,6	27,2	27,2
Dél-Szerbia			
Šumadija és Nyugat-Szerbia	20,1	19,0	18,9
Dél- és Kelet-Szerbia	14,4	14,0	13,9

Forrás: Saját szerkesztés Szerbia Statisztikai Hivatalának adatai alapján

Szerbiában nemi alapú megkülönböztetés van a munkerőpiacon. A nők általában magasabban képzettek, viszont alacsonyabb pozíciókat tölthetnek be, alacsonyabb a társadalmi kérdésekben meghozott döntésük súlya, kevesebbet keresnek férfi társaiknál (8. táblázat). A bruttó átlagbérek régiókénti és nemek

szerinti összehasonlítása is azt támasztja alá, hogy Szerbiában a nők jóval alacsonyabb bérezésben részesülnek ugyanazon elvégzett munkáért, mint a férfiak. E tekintetben legrosszabb a helyzet Belgrád régióban, ahol akár 150 euróval is kevesebbet kaphat egy nő ugyanazért a munkáért, mint egy férfi.

A jövedelemszintet regionális bontásban vizsgálva megállapíthatjuk, hogy Belgrádban valósítják meg a foglalkoztatottak a legmagasabb jövedelmet, míg Šumadija és Nyugat-Szerbia régióban a legkevesebbet. A két régióban megvalósított bérszint közötti különbség nagyobb, mint a szerbiai minimálbér.

8. táblázat. Az átlagbérek 2012-ben régiók és nemek szerint

	2012. szeptember			2013. szeptember		
	Összesen	Nők	Férfiak	Összesen	Nők	Férfiak
Összesen	63 996	59 891	67 860	65 166	60 498	69 627
Észak-Szerbia	70 528	65 427	75 575	71 908	65 845	77 972
Belgrád	78 268	72 411	84 158	79 890	73 005	86 922
Vajdaság	61 005	56 676	65 202	62 292	57 018	67 436
Dél-Szerbia	54 751	51 547	57 558	55 538	52 409	58 336
Šumadija és Nyugat-Szerbia	54 170	52 689	55 500	54 938	53 326	56 416
Dél- és Kelet-Szerbia	55 753	50 126	59 983	56 265	51 265	60 595

Forrás: Saját szerkesztés a Statisztikai Évkönyv 2014 adatai alapján

5. ÚTON EURÓPÁBA

A legtöbb nyugat-balkáni ország számára hosszú távú perspektívát jelent az Európai Unióhoz való csatlakozás. Szerbia esetében az első lépés ezen az úton a SAA- (Stabilization and Association Agreement) tárgyalások kezdete volt, amely már az ún. párhuzamos tárgyalások (twin track) rendszerében zajlott (PÁMER 2012). Aláírására 2008-ban került sor. A stabilitási és társulási megállapodás, a SAA egyértelmű elkötelezettséget vár a regionális együttműködés terén. Ezt hangsúlyozza a CARDS-program is (Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation). A regionális együttműködés jelentősége a politikai stabilitás megteremtésében és a gazdasági jólét biztosításában mutatkozik meg. A nyugat-balkáni országok regionális együttműködése esélyt jelentene gazdasági fejlődésük fellendítésére, valamint a minden országot érintő közös problémák (energiahiány, környezetszennyezés, közlekedési infrastruktúra, határokon átnyúló bűnözés) kezelésére (DUBARLE–MEZEI–PÁMER 2010).

Koszovó kérdése a kezdetektől összefonódik a csatlakozási tárgyalásokkal, és az Európai Unió elvárja Szerbiától, hogy rendezze déli tartományával való viszonyát, melyet az nem hajlandó önálló államként elfogadni. A csatlakozási feltételeket Szerbia lassan ugyan, de igyekszik teljesíteni. A fő feltétel az ICTY-vel (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia) való együttműködés volt, amely Ratko Mladić és Goran Hadžić 2011-es letartóztatása után nem volt kérdéses, még akkor sem, ha közben a korrupció nem csökkent, a szervezett bűnözés továbbra is jelen van az országban, az igazságszolgáltatás továbbra sem független teljes mértékben, és a hiányzó tulajdonjogi törvények sem jelentenek előrehaladást.

A tagjelölti státust Szerbia hivatalosan hosszas vitát követően, 2012 elején nyerte el, ami viszont nem jelenti a tárgyalások automatikus megkezdését. Szerbia szempontjából nagy jelentőséggel bír ez az esemény, hiszen ezzel a döntéssel Szerbia számára megnövekedtek az előcsatlakozási források. Ezek 2007 óta egy egységes eszközben koncentrálódnak: az IPA-ban (Instrument for Pre-Accession Assistance), amely a tagjelölteknek és a potenciális tagjelölteknek nyújt támogatást öt tárgykörben:

- I. Segítségnyújtás az átmenethez és intézményfejlesztés
- II. Határon átvéelő együttműködések
- III. Regionális fejlesztések
- IV. Humán erőforrás-fejlesztések
- V. Vidékfejlesztések

Az I. komponens kivételével az egyes komponensekhez önálló operatív programok készülnek. Az I. komponens esetében ezt az előcsatlakozási stratégia helyettesíti. Az operatív programok határozzák meg a fejlesztési célokat és a prioritásokat, a pénzeszközöket pedig ún. MIPD (Multi-annual Indicative Planning Document), gördülő tervezéses indikatív tervezési dokumentumok által határozzák meg.

Szerbia pénzügyi támogatása az IPA-program által a következőképpen alakult 2007 és 2012 között:

- 2007: 189,7 millió euró
- 2008: 190,9 millió euró
- 2009: 194,8 millió euró
- 2010: 198,7 millió euró
- 2011: 202,7 millió euró
- 2012: 206,8 millió euró.

A 2000-es évektől kezdve Szerbia legfőbb pénzügyi támogatója az Európai Unió. A CBC-programokban (az EU-tagországok és a SAP-országok közötti határon átvéelő programok) Belgrád kivételével minden szerbiai régió érdekelt

valamilyen formában. A CBC-programok Szerbia–Magyarország, Szerbia–Bulgária, Szerbia–Horvátország, Szerbia–Bosznia-Hercegovina és Szerbia–Montenegró között valósulnak meg. Ezeknek a programoknak a fő célja a gazdasági és társadalmi kohézió megteremtése, ezáltal a stabilitás erősítése és a béke fenntartása. Különösen jelentős mindez abból a szempontból, hogy éppen határ menti területekről van szó, amelyek a nyugat-balkáni országok esetében a fejletlen térségek közé tartoznak, kiélezett kisebbségi, nemzetiségi és szociális problémákkal. Főként turizmusfejlesztésre, környezet-, illetve természetvédelemre és a helyi társadalmak együttműködési programjaira fordítják az összegeket. A kedvezményezettek a helyi és regionális önkormányzatoktól kezdve, a kormányzati szerveken át, NGO-k (nem kormányzati szervek) és civil szervezetek is lehetnek. Szerbia és nyugat-balkáni szomszédai között a 2007 és 2009 között megvalósult pénzügyi keretösszeg a következőképpen alakult:

- Szerbia–Horvátország: 6,4 millió euró
- Szerbia–Bosznia-Hercegovina: 6,4 millió euró
- Szerbia–Montenegró: 3,9 millió euró.

Az Európai Unió számára különösen lényeges kérdés a potenciális tagok, illetve tagjelöltek régióépítési folyamata. Ezért azontúl, hogy pénzügyi támogatást ad a regionalizáció megvalósítására, az államoktól azt is elvárja, hogy maguk is biztosítsanak eszközöket erre a célra. Szerbiában 2011-ben az össz gazdasági és regionális fejlesztésre szánt támogatás 5,4 milliárd eurót tett ki 74 783 projekt megvalósítására. A régiók ebből 2,3 milliárd eurót hívtak le 72 512 projektre. A 2012-es évben jelentősen kibővült a fejlesztési eszközök nyilvántartása az eszközök realizációjáról szóló kimutatással, ennek köszönhetően tudjuk, hogy a fejlesztési eszközök az említett évben több mint 16 felhatalmazott intézmény által valósultak meg, az össz fejlesztési alap pedig 2,9 milliárd eurót tett ki, ami több mint 30 000 projekt megvalósulását tette lehetővé. Erre a célra a GDP 10,2 százalékát választották ki, vagyis 13,3 százalékkal többet, mint az előző évben.

A fejlesztési eszközök legnagyobb részét, 58,7 százalékot, az Európai Integrációs Iroda hagyta jóvá, míg a legtöbb projektet (75 százalék) a Nemzeti Foglalkoztatási Hivatal realizálta. A kötött felhasználású eszközök 44 százalékát infrastruktúra-fejlesztésekre fordították, a legkevesebbet, 0,6 százalékot a gazdasági egységek újrászervezésére, illetve 1,7 százalékot környezetvédelemre használtak el.

Területi felbontásban az össz eszközök 40 százalékát használják fel a régiók önállóan, míg a fennmaradt 60 százalékot közös projektekre tudják költeni. A 40 százalék önállóan felhasználható eszközökből, illetve az össz pénzügyi segélyből 2012-ben Šumadija és Nyugat-Szerbia részesült legnagyobb arányban, 32 százalékban, szemben Dél- és Kelet-Szerbiával, amely régió ezen eszközökből

mindössze 15,8 százalékból részesült. Ezután következik Vajdaság 29 százalékos részesedéssel, majd az egyetlen külső határokkal nem rendelkező régió, Belgrád, 23 százalékkal.

9. táblázat. A jóváhagyott eszközök és a megvalósult projektek regionális bontásban

Régió	2011		2012		2012=100		2012/2011		%
	Projekt száma	Jóváhagyott eszközök euróban	Projekt száma	Jóváhagyott eszközök euróban	Projekt száma	Jóváhagyott eszközök euróban	Projekt száma	Jóváhagyott eszközök euróban	
Vajdaság	11 303	322 771 074	7 264	311 848 771	25	28.9	-35.7	-3.4	10.7
Belgrád	6 669	408 331 103	4 619	251 729 901	15.9	23.3	-30.7	-38.4	8.6
Šumadija és Nyugat- Szerbia	14 735	301 742 540	9 831	345 760 315	33.8	32	-33.3	14.6	11.9
Dél- és Kelet- Szerbia	10 760	195 109 024	7 331	170 287 714	25.2	15.8	-31.9	-12.7	5.8
Össz	43 467	1 227 953 742	29 045	1 079 626 701	100	100	-32.6	-12.1	37
Össz %	97.10%	47.70%	96.80%	37.00%					
Közös projektek	1 302	52.30%	969	63.00%					

Forrás: Agencija za privredne registre

A megvalósított pénzügyi eszközök 2012-ben regionális szinten nagy eltérést mutatnak a fejlesztési eszközök felhasználása terén. 2011-hez képest minden régió kevesebb számú projektet valósított meg, 30 (Belgrád) és 36 (Vajdaság) százalékkal. Egyedül Šumadija és Nyugat-Szerbia régióban hagytak jóvá 14,6 százalékkal több eszközt. A legkisebb pénzügyi csökkenés Belgrád régióban volt 3,4 százalékkal, a legnagyobb viszont Vajdaság régióban: 38,4 százalékkal. Az össz jóváhagyott fejlesztési eszközökből legtöbbet (11,9 százalék) Šumadija és Nyugat-Szerbia régióba, a legkevesebbet pedig (5,8 százalékot) Dél- és Kelet-Szerbia régióba irányítottak.

Felhasználás szerint a kötött felhasználású eszközök legnagyobb részét infrastruktúrafejlesztésre (27,2 százalék), földművelésre (20,4 százalék), foglalkoztatásra (12,7 százalék) és termelésre (12,5 százalék) költöttek. A kötött felhasználású eszközök regionális eloszlása képet ad a régiók eltérő fejlesztési igényeiről. Vajdaságban például 2012-ben földművelésre (45 százalék), környezetvédelemre (5,2 százalék) és társadalmi tevékenységekre (4 százalék) költöttek a legtöbbet, ezzel szemben Dél- és Kelet-Szerbia régióban a termelési kapacitásokra (25,7 százalék) és foglalkoztatásra (31 százalék), Belgrád régióban kivitelre (19,6 százalék), a gazdasági egységek újrászervezésére (5,4 százalék), infrastruktúrára (54,9 százalék) és intézményesítésre (1,3 százalék), Šumadija és Nyugat-Szerbia régióban pedig nagyjából egyenlő arányban költöttek hat fejlesztési területen.

Intézményi szempontból a legtöbb regionális fejlesztési eszközt (22,5 százalék) a Fejlesztési Alap biztosította, míg a legtöbb projektet (58 753) a Nemzeti Foglalkoztatási Hivatal valósította meg. Intézményi szinten összegezve a fejlesztési eszközök felhasználását 2011-ben megállapítható, hogy a rendelkezésükre álló eszközök legnagyobb hányadát (88 százalék) a Közlekedési Minisztérium, Belgrád város gazdasági titkársága (69 százalék) és az Európai integrációs iroda (60 százalék) valósította meg. Vajdaság régió a projektjeinek finanszírozására Vajdaság Autonóm Tartomány Fejlesztési Alapjának és Vajdaság Autonóm Tartomány tőkebefektetési alapjának teljes rendelkezésre álló eszközét felhasználta (100 százalék), továbbá a Mezőgazdasági Minisztérium eszközeinek 54 százalékát. A Nem megfelelő mértékben fejlett területek fenntartható fejlődésének irodája és a Külföldi befektetések és a kivitel serkentésének ügynöksége leginkább Dél- és Kelet-Szerbia régió projektjeit finanszírozta, míg Šumadija és Nyugat-Szerbia régió a legtöbb pénzügyi támogatást az Energetikai és környezetvédelmi minisztériumtól (54 százalék) és a Természeti erőforrások, bányászat és területi tervezés minisztériumától (60 százalék) hívta le.

6. ÖSSZEGZÉS

Kétezetet követően Szerbiát az eurointegrációs folyamatokba történő bekapcsolódásra való törekvés jellemzi. Ennek a folyamatnak elengedhetetlen része a régióépítés. A régió és a decentralizáció fogalma Szerbia számára nem ismeretlenek, hiszen a jugoszláv föderációt több, ma önálló állam alkotta, melyeket a decentralizáció és az unitarizmus kettőssége jellemzett. Az Európai Unió előcsatlakozási programjaihoz való hozzáférés megköveteli a régióépítést, így a többi nyugat-balkáni országhoz hasonlóan Szerbia is megalkotta NUTS-rendszerét, a szükséges intézményi infrastruktúrát; jogrendszerét harmonizálja az Európai Unió jogrendszerével, társadalmi és gazdasági rendszerét újrastrukturálta.

A regionalizáció megvalósulását azonban számos tényező nehezíti:

- a demográfiai problémák,
- a strukturális problémák,
- a lakosság alacsony iskolai végzettsége és alacsony befektetés a humán erőforrásba és
- a kevés és nem megfelelő infrastrukturális felszereltség.

A decentralizáció szintén számos akadályba ütközik, főként Szerbia centralizált berendezésének hagyománya miatt. Az unitarizmus időről időre teret nyer magának, a decentralizmushoz mindig a fragmentáció fogalma társul.

A régiók között minden tekintetben nagyfokú a fejlettségbeli eltérés. Bár Szerbia ezen eltérések mérséklésére számos eszközt foganatosított, a szakadék a fejlett és fejletlen térségek között tovább mélyül. Nagy problémát jelent, hogy

a helyi politikai elit decentralizáció alatt az önkormányzati szintű hatalomerősítést érti. A helyi vezetők (önkormányzati vagy regionális szinten), nem rendelkeznek régióidentitással, tevékenységük során sokkal inkább saját érdekeik vezérik őket, és kevésbé foglalkoznak valósan a térségi fejlesztésekkel. A nemzeti szintű fejlesztési dokumentumok mentén meghozott lokális fejlesztési dokumentumok többnyire „másolások” módszerrel születtek, háttérükben nincs egy valós, szakmai kutatói munka. Szerbiában a régiómeghatározást, a régióról alkotott képet kuszaság, egyet nem értés, ellentmondások jellemzik. A vélemények eltérőek, de a háttérben többnyire az unitárius államberendezés dominál. Az ország az államon belül is megosztott, határain belül is tagolt, nem képes sem belső, sem külső nemzetközi integrációra.

Szerbia lakossága egyre nehezebben viseli a mélyülő gazdasági recessziót, a növekvő munkanélküliséget, a szegénységet és a kilátástalanságot. A társadalmi változásokra jellemző, hogy fokozatosan tűnik el a középréteg, ami tovább növeli a társadalmi feszültséget. A rurális térségek lassanként elnéptelenednek, míg Belgrád és agglomerációja hatalmasra duzzadt.

Mindezek tudatában jogosan vetődik fel a kérdés, hogy van-e esély a regionális különbségek kiegyenlítésére, egyenlő esélyek biztosítására az ország különböző régióiban élő lakosság számára, a gazdaság fellendítésére és akár az Európai Unióhoz való csatlakozásra.

IRODALOM

- DUBARLE, Patric–MEZEI Cecília–PÁMER Zoltán 2010. Regionális fejlesztési programok = Horváth Gyula–Hajdú Zoltán (szerk.): *Regionális átalakulási folyamatok a Nyugat-Balkán országában*, Pécs, 548–580.
- ĐURĐEV, B. 2009. Ljudski resursi u Vojvodini = Centar za strateško ekonomska istraživanja, Vojvodina – CESS 16–17. 18–21.
- EUROSTAT, 2008, 2009, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/themes> (2011. 10. 21.)
- GASMI, G. 2007. Principi Evropske unije o državnoj pomoći u kontekstu procesa stabilizacije i asocijacije – putokaz za harmonizaciju Srbije = *Finansije*, LXII, 1–6. 85.
- KEMENSZKY Ágnes 2008. A nyugat-balkáni uniós stratégia fejlődési irányai: stabilizáció és/vagy csatlakozás? = Balogh Péter–Dobos András–Forgács Attila–Szűcs Anita–Nagy Beáta (szerk): *60 éves a Közgazdaságtudományi Egyetem: A Jubileumi Tudományos Konferencia alkalmából készült tanulmányok*. Budapest, 155–171. <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=TFWKXA>
- LOPANDIĆ, D. 2010. Reforme Evropske Unije, Zapadni Balkan i Srbija, Zakasnela integracija, http://www.raris.org/download/regionalizacija/reforma_eu_zapadnibalkan_srbija%20Dusko%20Lopandic.pdf (2011. 10. 20.)
- PÁMER Zoltán 2012. A Nyugat-Balkán és az európai integráció = *Magyar Tudomány* 4. 432–441
- TRIPKOVIĆ, M. 2003. Regionalizálódás Szerbiában, különös tekintettel a Vajdaság helyzetére = *Tér és Társadalom* 4. 117–155.

- 1059/2003 EK RENDELET A STATISZTIKAI TERÜLETI EGYSÉGEK NÓMENKLATÚRÁJÁNAK (NUTS) LÉTREHOZÁSÁRÓL = *Hivatalos Lap* I. 15, 21/06/2003 o. 0001-0041 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:32003R1059> (2015. 05. 22.)
- IZVEŠTAJ O RAZVOJU SRBIJE 2012 = *Ministarstvo regionalnog razvoja i lokalne samouprave RS, Sektor za strateške analize i istraživanje*, Beograd, 2013, www.mrrls.gov.rs/sites/default/files/attachment/Izvestaj_o_razvoju_Srbije_2012.pdf. (2013. 12. 07.)
- SZERB KÖZTÁRSASÁG STATISZTIKAI HIVATALÁNAK ADATAI, <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/>
- STATISZTIKAI ÉVKÖNYV, 2014, Szerb Köztársaság Statisztikai Hivatala, <http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/God/SGS2014.pdf> (2015. 01. 28.)
- UREDBA O NÓMENKLATURI STATISTIČKIH TERITORIJALNIH JEDINICA = *Službeni glasnik RS* Br. 109/2009 i 46/2010, <http://rra-jug.rs/v2/wp-content/plugins/downloads-manager/upload/Uredba-o-nomenklaturi-statistickih-teritorijalnih-jedinica.pdf> (2012. 04. 12.)
- ZAKON O REGIONALNOM RAZVOJU = *Službeni glasnik RS* Br. 51/2009., 30/2010. http://www.naled-serbia.org/upload/RecentRegulation/Doc/2015_03/Zakon_o_regionalnom_razvoju.pdf (2012. 04. 03.)

Regions of Serbia in View of EU Accession

In case of Serbia, the beginning of the European integration process was marked by the political changes in 2000. The regional development of the country and its decentralization is determined by accession to the EU. Accordingly, it forms Serbia's economic, social and legal system. It has outlined the NUTS regions, the institutional infrastructure for regional development, and has ratified the documents for regional development.

The implementation of regional policy and decentralization has encountered several setbacks: with the constantly changing ruling powers, regional policy always bounces into the competence of a different ministry, which undermines the long-term realization of goals; the acting political authorities have differing attitudes to decentralization; from time to time centralism finds the supporting mass, thus the Serbian regional policy and management gives a marginal role to the regions bearing in mind territorial integrity. At the same time, although Serbia has for years been entitled to certain EU support, its utilization greatly varies from one region to the other.

Since the 2000s, the already vast regional differences in development have grown further. The southern regions are falling behind, and are characterized by negative demographic tendencies. In Vojvodina, which is generally thought of as a developed region, there are increasingly more underdeveloped municipalities, while the capital and rate of employment is concentrated in the Belgrade region, and it provides almost half of GDP.

Key words: Serbia, regional development, decentralization, NUTS regions, regional differences, EU development tools

Regioni Srbije u svetlu pristupanja Evropskoj uniji

U slučaju Srbije za početak evropskog integracionog procesa mogu da se smatraju političke promene koje su nastupile 2000. godine. Regionalni razvoj i decentralizaciju zemlje određuje pristupanje uniji, i odgovarajući tome, ono utiče na formiranje ekonomskog, društvenog i pravnog sistema Srbije. Ovaj proces je doprineo nastanku NUTS regiona, institucionalne infrastrukture regionalnog razvoja, i doneo je dokumente o razvoju regiona.

Realizacija regionalne politike i decentralizacije nailazi na brojne prepreke: zahvaljujući kontinuiranim promenama u vlasti regionalna politika stalno dospeva pod nadležnost različitih ministarstava, što onemogućava ostvarenje dugoročnih ciljeva, dok usled promenljivog stava aktuelne političke vlasti prema decentralizaciji, centralizam s vremena na vreme pronalazi bazu koja ga podržava, te srpska regionalna politika i teritorijalno upravljanje, vodeći računa o teritorijalnom integritetu, regionima dodeljuju marginalnu ulogu, te makroekonomski markeri su loši, a investicije inostranog kapitala niske. Istovremeno, uprkos tome što je Srbija već godinama stekla pravo na izvesne novčane podrške sa strane EU, njihovo korišćenje se od regiona do regiona veoma razlikuje.

Od početka dvehiljaditih godina su i inače velike razlike u razvijenosti regiona još dalje rasle. Južni regioni su u pogledu stepena razvijenosti u stanju ekstremne zaostalosti, karakterišu ih negativni demografski procesi. Istovremeno, u Vojvodini koja se u svest javnosti ugradila kao razvijena regija, takođe je sve više nerazvijenih opština, dok se kapital i zaposlenost koncentrišu u oblasti Beograda, koja daje skoro polovinu društvenog proizvoda.

Ključne reči: Srbija, regionalni razvoj, decentralizacija, NUTS regioni, regionalne razlike, razvojna sredstva Evropske unije

Beérkezés időpontja: 2015. augusztus 7.

Közlésre elfogadva: 2015. október 10.